

щото столетие носи на човечеството, но е една от трайните основи на демокрацията и цивилизацията в бъдещето, в постмодерната епоха.

Неправителствените организации са един от основните компоненти и съставки на гражданското, на плуралистичното общество. Опитът на развитите страни за тяхното изграждане и функциониране е не само желателен, той е задължителен, ако искаме да не "откриваме" доказани истини, ако не желаем да повтаряме очевидни погрешки. Това е азбучна истина и тук си позволявам не да я доказвам, а само да я припомня.

Но също така универсална за всички страни и народи максима е, че при възприемането достиженията на другите, следва да се изучават, обогатяват и устояват и жизнеутвърждаващите национални традиции. Само в този случай се стига до едно органично единство, годно не само да служи най-вярно на конкретното общество - локално, регионално, национално, но и да създава нравствени ценности, при това ценности в една от най-сложните и деликатни сфери - обществените отношения.

Това ми дава основанията да се опитам да проследя - макар и в един кратък доклад, българската традиция на създаване и функциониране на неправителствени организации.

Османското владичество ликвидира основните официални институции като царската и държавната българска власт, феодалната аристокрация, българската православна патриаршия. Оцеляват само някои обществени и главно църковно-просветни институции като селските общини, манастири, килийни училища. Запазва се и се развива традиционната битова култура, съхранявана главно от селските маси, с които се поддържат традициите, които - наред с вярата и езика - опазват българската народност.

Те обаче могат да се разглеждат само като предпоставка за възникването на самобитни организации и институции през следващия период - периода на Българското възраждане, когато всъщност се появяват разнообразните народни и обществени организации и институции, недържавни по своя характер и задачи, неправителствени в пълния смисъл на думата и поради чуждия характер на държавната османска власт.

Първите общественно-културни български организации се създават в началото на XIX век главно в средите на българската емиграция. Така през 20-те години на XIX в. в гр. Брашов, където има значителна и материално заможна българска емиграция, се създава кръг от просветни дейци като д-р Петър Берон, Васил Ненович, Анастас Кипиловски, д-р Иван Селимински. Те не само разискват въпросите за българския език и книжнина, но и издигат едни от първите политически, по същество си еволюционистически, легитимни програми за изграждане на български културни и обществени организации, за автономия на българския народ макар и в рамките на Османската държава. Подобни са и организациите на българската емиграция в Кишинев, Букурещ и особено в Одеса, където през 60-те - 70-те години на миналия век работи и действа една от